

KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE U SENJU I JURJEVU NA IZBORIMA 1920. GODINE

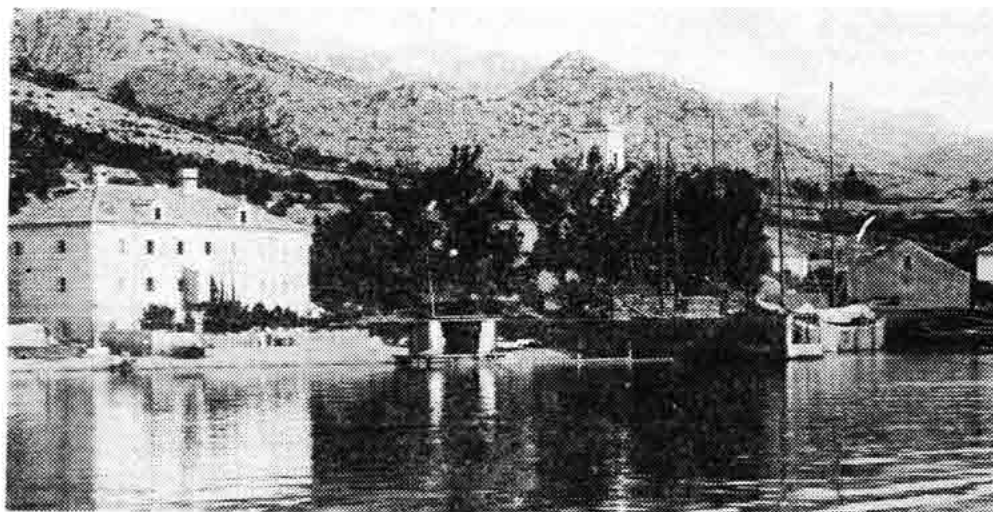
Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) je sa svojom listom sudjelovala u Senju i Jurjevu (prije Sv. Juraj) u toku 1920. godine na izborima za gradske zastupnike odnosno općinske odbornike i na parlamentarnim izborima. Bila je to dobra mogućnost da se sagleda utemeljenost revolucionarnog radničkog pokreta u radničkoj klasi Senja i Jurjeva, ali da se sagleda i utjecaj KPJ u siromašnim seljačkim slojevima tih područja.

Prije nego što se iznesu pripreme za navedene izbore, zatim izborni rezultati, potrebno je u kratkom sažetku iznijeti sva ona osnovna pitanja koja su vezana za raspisivanje izbora. Naime, poslije proglašenja ujedinjenaj 1. prosinca 1918. godine i stvaranja Kraljevine SHS odgovorni politički faktori su se izjasnili za parlamentarnu vladavinu u novoj jugoslavenskoj državi. Međutim, bilo je potrebno da prođe više od godinu dana da se otpočmu provoditi izbori za općinske odbornike i gradske zastupnike, a gotovo dvije godine da se provedu izbori za Ustavotvornu skupštinu, iako je to trebalo učiniti obrnutim redosljedom. Ustavotvorna skupština je trebala izglasati oblik vladavine, iako je prvoprosinačkim aktom prihvaćen monarhijski oblik vladavine i parlamentarni sistem. Do izbora Ustavotvorne skupštine djelovao je Privremeno narodno predstavništvo, koje se prvi puta sastalo 1. ožujka 1919. godine i nije bilo izabrano, nego postavljeno vladinim ukazom. Na taj način ovo »narodno predstavništvo« bilo je sastavljeno od predstavnika građanskih stranaka i grupa i upravo njima je stavljeno u zadatak da postave temelje nove države. Naravno da su oni donosili takve odluke koje će štititi njihove klasne pozicije, pa se to u punoj mjeri odrazilo i u izbornom zakonodavstvu.¹

Izbori za općinske odbornike i gradske zastupnike raspisani su 1. studenog 1919. godine, a 24. studenog iste godine ban Hrvatske i Slavonije raspustio je dotadašnja gradska zastupstva i općinske odbore. Umjesto njih postavljani su komesari, vladini povjerenici ili su ostavljeni dotadašnji načelnici da upravljaju općinom ili gradom, ali naravno bez odbornika i zastupnika.

Raspisivanje navedenih izbora zateklo je rukovodstvo Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista) SRPJ(k) i ono se je moralo na brzinu

¹ Branislav Gligorijević, *Parlamentarni sistem u Kraljevini SHS (1919—1929)*, *Politički život Jugoslavije* (zbornik), Beograd 1973, str. 365—368.

Sl. 25 — Pogled na mjesto Jurjevo od zapada, snimak učinjen oko 1920.

odlučiti da li će sudjelovati na izborima ili neće. Naime, u odlukama Kongresa ujedinjenja zauzet je ispravan stav SRPJ(k) prema učešću na izborima za predstavnička tijela i da se ovakvi izbori iskoriste za širenje partijskog programa i zaoštavanje klasnih suprotnosti putem razobličavanja buržoaskog društveno-ekonomskog sistema. Međutim, što se tiče uzimanja učešća u radu predstavničkih tijela, na istom mjestu je navedeno, da to treba odlučiti partijski kongres ili putem referenduma partijskog članstva. Ne ulazeći podrobnije u tu problematiku, dovoljno je za ovu prigodu ustvrditi, da je pobijedilo stajalište, da SRPJ(k) sudjeluje na izborima za gradska zastupstva, odnosno općinske odbore i to je izraženo u instruktivnom dokumentu objavljenom pod naslovom *Rukovodna načela u opštinskim izborima*. Ova *Rukovodna načela*... nisu pružala organizacijama SRPJ(k) samo tehničke podatke oko provođenja naznačenih izbora, nego su sadržavala i partijski program za ove izbore. U ovom dokumentu iznijeti su i osnovni pogledi SRPJ(k) na komunalnu privredu, socijalnu i prosvjetnu politiku budućih mjesnih vijeća, te je u njemu izražena i briga za rješavanje ostalih najaktuelnijih problema najširih narodnih slojeva. Nema sumnje, da je SRPJ(k) kako tada, tako i poslije, imala najprihvatljiviji program za široke radne slojeve i da je on u toku predizborne aktivnosti naišao na njihovu opću podršku.²

Prije nego se istakne predizborna aktivnost za izbor gradskog zastupstva u Senju i općinskog odbora u Jurjevu, radi razumijevanja izbora, neophodno je naznačiti i najosnovnije odrednice izbornog zakona za izbor gradskih zastupnika i općinskih odbornika. Po ovoj uredbi pravo da biraju dobili su svi državljani Kraljevine SHS s navršenom 21 godinom, ako su stanovali na području grada ili općine bar godinu dana ili su prije sastavljanja izborne

² Radničke novine, (organ SRPJ(k)), br. 4, 4, 1 1920.

liste stupili u službu kao javni namještenici, svećenici, redovnici ili kao slobodni diplomirani zvaničnici. Aktivno pravo imale su samo one državljanke koje su samostalno vodile svoje ili porodično gospodarstvo, javni obrt, trgovačku radnju ili koje su bile namještene u javnoj ili privatnoj službi, ako su završile četiri razreda srednje ili njoj slične škole. Za izbor gradskog zastupstva imali su aktivno biračko pravo i posjednici nekretninama na području gradske općine, makar tu i nisu stanovali, ali ako su punoljetni državljani Kraljevine SHS. Aktivno biračko pravo nisu imali aktivni oficiri, vojni svećenici, građanska lica na službi u vojsci, osobe u žandarmeriji, kao i osobe koje su suđene. Ovo pravo u cjelini nisu imale žene, izuzev spomenute kategorije.³ Naročito je bio poguban za radničku klasu census domicila, jer su radnici tražeći posao morali vrlo često mijenjati mjesto boravka.

Rukovodstvo SRPJ(k) je vrlo oštro reagiralo na ovakav izborni sistem, ukazujući s pravom na njegovu funkciju u korist vladajuće buržoaske klase.

Prvi očitiji znaci da će se u Senju provesti izbori za gradsko zastupstvo je javno objavljivanje *Izborne listine za izbor gradskog zastupstva slob. i kr. grada Senja* i to 15. siječnja 1920. godine. Izbornu listinu potpisao je vladin povjerenik dr Tomo Cuculić i u popisu birača navedeno je 599 birača, a od toga broja samo 33 žene. Grad Senj imao je tada oko 3.000 stanovnika, pa je samo petina njegovih stanovnika imala aktivno pravo glasa. Ovaj popis senjskih birača značajan je i po tome, što se je pored imena i prezimena birača navelo i njihovo zanimanje, pa nam to omogućuje vjerodostojni uvid u socijalnu strukturu birača. Ovo njihovo socijalno obilježje odrazit će se i u njihovom opredjeljenju za SRPJ(k) ili građanske stranke. Što se tiče socijalne strukture senjskih birača, ona na osnovi popisa birača izgleda ovako: 125 zanatlija, 16 zanatskih pomoćnika, 62 radnika, 18 težaka, 4 sluge, 55 posjednika, 14 mornara, 24 prosvjetna radnika, 32 trgovca, 13 trgovačkih poslovođa dok preostali birači uglavnom su pripadali raznim činovničkim strukturama.⁴

Raspisivanje izbora za gradsko zastupstvo u Senju i općinski odbor u Jurjevu zbililo se je u dosta nepovoljnim okolnostima, jer se je upravo u to vrijeme vršilo osnivanje Mjesne organizacije SRPJ(k) u Senju i upis članova, pa ona nije bila u mogućnosti da u periodu predizborne aktivnosti uzme značajnijeg učešća. Tako npr. prema sačuvanoj članskoj karti Rudolfa Katnića⁵ koja nosi redni broj 24 je vidljivo da je ona izdata 1. ožujka 1920. godine, dakle nosi datum njegova učlanjenja u Mjesnu organizaciju SRPJ(k) u Senju. Veoma je zanimljiv i pečat Mjesne organizacije koji se nalazi na članskoj karti R. Katnića, a ima eliptični oblik i slijedeći tekst: *Mjesna radnička socijalna organizacija (partija komunista) Vijeće za grad Senj i okolicu*, a člansku kartu je potpisao Josip Sučić (u z. predsjednika) i Franjo Boras kao tajnik. Iz ovoga naziva je nedvojbeno da je Mjesna organizacija SRPJ(k) imala za cilj da organizaciono obuhvati šire područje Senja, uključujući i 10 km udaljeno mjesto Jurjevo (gdje je bilo povjereništvo), što je u praksi i provela. Naročito veliki značaj i utjecaj imala je Mjesna organizacija SRPJ(k) u Jurjevu i to prije svega među drvodjelskim radnicima, a u Senju među lučkim, zidarskim radnicima i ribarima. Vrlo zapaženu pomoć u stvaranju Mjesne organizacije SRPJ(k) u Senju pružao je Senjanin Vladimir Čopić

³ Službene novine, Beograd, br. 144 i 145, 21. i 23. XI 1919.

⁴ Original *Izborne listine za izbor gradskog zastupstva slob. i kr. grada Senja* pohranjena je u Gradskom muzeju u Senju.

⁵ Arhiv Hrvatske (i dalje AH) u Zagrebu, PRZV 6—14 7222/1920.

Sl. 26 — Grupa mladih Senjana čitalaca radničke »Borbe«, Snimak iz 1924.

koji se je nalazio na istaknutom mjestu u centralnom rukovodstvu Partije — Partijskom vijeću.⁶

To raspoloženje radništva Senja i Jurjeva za komunističko opredjeljenje zabilježile su i tadašnje vlasti. Tako je predstojništvo kraljevskog redarstvenog povjereništva za grad Senj u izvještaju od 11. travnja 1920. godine pisalo velikom županu Ličko-krbavske županije, između ostaloga i ovo:

»Mjeseca ožujka t. g. prešlo je radništvo grada Senja i Svetoga Jurja posvema komunistima, te je provelo upis članova na temelju priložene »Članske karte«,⁷ na kojoj je otiskan izvadak iz privremenog partijskog statuta.

Ovaj prelaz komunistima opravdava radništvo time, što ne odobrava držanje dosadanjih svojih vodja socijalista, koji su se domogli ministarskih stolica.«⁸

Prema sačuvanoj arhivskoj građi nije moguće utvrditi, da li je Mjesna organizacija SRPJ(k) Senja u povodu izbora za gradsko zastupništvo u Senju i općinski odbor u Jurjevu izdala kakav prigodni letak i na koji način je vršila predizbornu agitaciju. No, poznato je da je u ime nekog »građanskog odbora« Dragutin Didolić napisao rukom izborni proglas, ali je njega zaplijenilo kraljevsko redarstveno povjereništvo u Senju. U proglasu se D. Didolić obraća sugrađanima, te navodi i ovo:

⁶ Vidi o tome opširnije u: Ivan Jelić, *Senj u razdoblju između dva svjetska rata*, Senjski zbornik I, Senj 1965, str. 116—119; Mihael Sobolevski, *Vladimir Copic*, Rijeka 1976; Sjećanje Ivana Gržina (Rade) od 1961, Gradski muzej Senj.

⁷ Odnosi se na već spomenutu člansku kartu Rudolfa Katnića.

⁸ AH u Zagrebu, PRŽV 6—14 7222/1920.

»Vićete bez sumnje upotrebiti ovu zgodu, da izaberete za gradske zastupnike ljude, koji neće, kao oni poznati bezdušnici, kriomčariti i lihvariti hranom gradske aprovizacije — oni bezdušnici, koji su se smijali suzama senjske sirotinje, željne kukuruzne kaše, a sebe su pitali bijelim kruhom i slatkišima.

Braćo nezavisni izbornici! Glasujte jedino za ljude poštene i nesebične, koji neće trgovati gradskim imetkom; koji će posvetiti svoje sile dobrobiti, napretku i razvitku starodrevnoga grada Senja.«⁹

Navedeni proglas je datiran sa 6. ožujkom 1920. godine a bio je zaplijenjen prigodom cenzure s motivacijom da »pogoduje komunizmu, te ugrožava javni mir i red.«

Budući da se je D. Didolić žalio na zaplijenu proglašenja Povjereništvu za unutrašnje poslove Kr. hrvatsko-slavonske zemaljske vlade u Zagrebu, to je Predstojništvo kr. redarstvenog povjereništva za grad Senj u izvještaju od 26. ožujka 1920. godine cijeli slučaj moralo podrobno prezentirati Predsjedništvu kr. hrv. slav. zemaljske vlade u Zagrebu. Iz izvještaja je vidljivo, da se zaplijena opravdava činjenicom, da u njemu ima mjesta koja ukazuju na boljševičku propagandu, a da je pisac proglašenja D. Didolić prigodom cenzuriranja proglašenja izjavio da će glasati za »radničku (komuniste) listinu« i da je to kod samih izbora i potvrdio.¹⁰

Od ostalih građanskih stranaka jedino je odbor Hrvatske zajednice izdao svoj izborni proglas, ali nam nije poznat njegov sadržaj.¹¹

Izbori za gradsko zastupstvo u Senju održani su 12. a za općinski odbor u Jurjevu 22. ožujka 1920. godine. U Senju se biralo 16 gradskih zastupnika a u Jurjevu 24 odbornika.

Što se tiče izbornih rezultata za gradsko zastupstvo u Senju, postoje izvesne razlike u pojedinim izvorima. Prvi izvještaj koji je poslan o obavljenim izborima u Senju upućen je isti dan kada su izbori i održani tj. 12. ožujka 1920. godine u 15 sati i 45 minuta. Izvještaj je uputio vladin povjerenik kao brzojavni izvještaj Predsjedništvu zemaljske vlade u Zagrebu i on glasi:

»Rezultat današnjih gradskih izbora sljedeći: listina Hrvatske narodne zajednice sastojeća iz pretežno stranke prava, zatim milinovaca, seljačke stranke devet; listina jugoslavenskog bloka obrtnika tri; listina radničko-komunistička tri; listina jugoslavenskog građanstva jedan gradski zastupnik.«¹²

Dva dana kasnije na isto nadležstvo upućeni su precizniji izborni rezultati za gradsko poglavarstvo u Senju. U ovom brzojavnim izvještaju se navodilo, da je izborima prisustvovalo 456 birača, od toga 39 žena, a da je za listu Hrvatske zajednice glasalo 245 birača i dobila je 9 zastupničkih mjesta. Nadalje da je lista »jugoslavenskih obrtnika« dobila 87 glasova i tri mandata, »radničko-komunistička« lista 76 glasova i tri mandata, a lista »jugoslavenskog građanstva« 48 glasova i jedan mandat.¹³

U tadašnjem tisku također su objavljeni podaci o izborima za gradsko zastupstvo u Senju, ali oni unose još više proturječne podatke. Tako list »Riječ SHS« od 20. ožujka 1920. godine navodi da je na izborima za gradsko

⁹ AH u Zagrebu, PRZV 6—14 4383/1920.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto.

¹² AH u Zagrebu, PRZV 6—14 10096/1919—4483/1920.

¹³ AH u Zagrebu, UOZV IV—5/12818/1920, k. 4749.

Sl. 27 — Pučanstvo Senja pozdravlja ostvarenje Jugoslavije 1918. Ispred »Prve hrvatske štedionice« na obali govori Dinko Chudoba.

zastupstvo u Senju Hrvatska stranka prava dobila osam mandata, a zajednička lista Demokratske stranke i Socijaldemokratska stranka četiri mandata i vanstranačka lista jedan mandat. Međutim, prema pisanju lista »Hrvat« od 16. III. 1920. se vidi da je Hrvatska zajednica dobila devet mandata, komunisti tri, a da su preostale dvije liste bile »neodređenog političkog pravca« i da je svaka lista dobila po dva mandata.

Kao točne i konačne podatke o izborima za gradsko zastupstvo u Senju treba uzeti one koji se navode u izvještaju Kr. županijske oblasti u Gospiću od 9. srpnja 1920. godine upućenog Kr. zemaljskoj vladi u Zagreb — Povjereništvu za unutarnje poslove. Tu se navodi da je Hrvatska zajednica dobila devet, Demokratska lista četiri i Komunistička lista tri mandata i da je odbor konstituiran.¹⁴

Prema sjećanju Rade Gržina s Komunističke liste u Senju izabrani su za gradske zastupnike Ivan Antić, Vicko Bašić i Ivan Belobarbić.¹⁵

Izbori za općinske odbornike u Jurjevu provedeni su 22. ožujka 1920. godine. U biračke spiskove uvedeno je 1407 glasača, a od toga broja je svega glasalo 365 glasača. S Komunističke liste izabrano je 8 odbornika a s tzv. vanstranačke liste 16 odbornika.¹⁶ Za sada nije moguće utvrditi imena odbornika izabranih na Komunističkoj listi u Jurjevu, pa su potrebna daljnja istraživanja.

Na preostale dvije općine senjskog kotara (Krivi put i Jablanac) komunistička lista nije ni bila istaknuta, a svi odbornici u tim općinama izabrani su s liste Hrvatske zajednice.¹⁷

¹⁴ Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu, (i dalje AIHRPH), fond: Općinski izbori 1920, Gospić.

¹⁵ Sjećanje Ivana Gržina (Rade) od 1961, Gradski muzej Senj. O Ivanu Antiću vidi S. Zbornik VII. str. 45, bilj. 33.

¹⁶ Vidi bilješku 14.

¹⁷ Isto.

Izbori za gradsko zastupstvo u Senju, odnosno općinske odbore u Jurjevu, Jablancu i Krivom putu su pokazali, da je SRPJ(k) imala svoje najjače uporište u Jurjevu i Senju, a to će se potvrditi i na izborima za Ustavotvornu skupštinu.

Političku aktivnost u vezi izbora za Ustavotvornu skupštinu rukovodstvo SRPJ(k), odnosno rukovodstvo KPJ (Partija je na Vukovarskom kongresu održanom u lipnju 1920. dobila ovo ime), vodilo je mnogo prije, nego što su bili raspisani izbori. Tim u vezi u Hrvatsko primorje i Gorski kotar dolazio je komunisti i već tada istaknuti hrvatski književnik Miroslav Krleža. On je o tome napisao i ovo:

»Polovinom aprila godine 1920, dakle već veoma davno, održao sam u okviru političke kampanje za afirmaciju KPJ u izborima na južnoslovensku konstituantu čitav niz političkih zborova od Karlovca do Delnica i Fužina, od Kraljevice do Crikvenice i Senja.«¹⁸

Ovo svjedočenja Miroslava Krleže pokazuje da se i na političkom zboru u Senju govorilo o izborima za Ustavotvornu skupštinu i da je već tada bio izgrađen stav Partije o tom pitanju. Međutim, vlasti se nisu žurile s raspisivanjem ovih izbora, nastojeći da najprije izrade takav izborni zakon, koji će već unaprijed osigurati većinu poslaničkih mjesta režimskim strankama.

Izborni zakon po kome su vršeni izbori za Ustavotvornu skupštinu usvojen je 3. rujna 1920. godine, a proklamirao je tajno, neposredno i opće pravo glasa. Kao što je to bilo i u zakonu o izboru općinskih odbornika i gradskih zastupnika, tako je i u ovome zakonu bilo ograničeno opće pravo glasa uskraćivanjem prava glasa ženama, vojnicima i oficirima te pripadnicima nacionalnih manjina. Nadalje, uveden je šestomjesečni domicil prema kojem se je u biračke spiskove upisivalo samo one birače koji su stanovali u tom mjestu najmanje šest mjeseci. Ne trebamo posebno ni isticati da je ova odluka bila direktno uperena protiv radničke klase u cjelini, jer su radnici u potrazi za poslom morali vrlo često mijenjati mjesto boravka.¹⁹

Budući da su vlasti Kraljevine SHS raspisale izbore za Ustavotvornu skupštinu za 28. studenog 1920. godine, to je preostalo malo vremena za temeljitu predizbornu aktivnost. Bez obzira na to kratko vrijeme i nedostatak potrebnih materijalnih sredstava za predizbornu aktivnost, rukovodstvo KPJ i partijske organizacije širom zemlje shvatile su ovaj zadatak od prvorazredne važnosti i razvile su veoma živu i plodnu predizbornu aktivnost.

Oblasno vijeće KPJ u Zagrebu održalo je 3. listopada 1920. godine sjednicu i prihvatilo je upute za predizbornu aktivnost i uputile je svim partijskim organizacijama u Hrvatskoj i Slavoniji. U uputama se je isticalo, da treba voditi otvorenu klasnu borbu među proletarijatom, seoskom sirotinjom i seoskim proletarijatom protiv »svih bogataša i zelenaša — gradskih i seoskih«; voditi borbu za uništenje militarističke buržoaske države a za stvaranje Sovjetske republike; upozoravati seljake da ne će biti razvlašteni imovine, nego samo bogataši, a od radničke revolucije imat će samo koristi, jer će ih osloboditi »svih mogućih poreza, nameta, daća itd.« Zatim se u uputama izlaže organizacija izborne borbe i predlaganje kandidata, te se o njima kaže slijedeće:

»Za kandidate treba da organizacije predlože one drugove koji su aktivno sudjelovali u partijskom radu te su poznati i popularni u mjestu i okolici.

¹⁸ Davor Kapetanić, *Rijeka u djelu Miroslava Krleže*, Dometi, Rijeka, br. 10/1969, str. 21.

¹⁹ *Narodne novine*, br. 207, 11. IX 1920.

Naročito moraju ti drugovi da budu sposobni da drže skupštine, jer će morati agitovati u svojoj županiji.«²⁰

Pored toga i Centralno partijsko vijeće ulagalo je napore da se pomogne partijskim organizacijama na terenu u organiziranju predizborne aktivnosti. Tako je u njegovo ime sekretar Filip Filipović napisao rukom pismo koje je zatim umnoženo i upućen primjerak svim organizacijama KPJ. Pismo je datirano s 20. rujnom 1920. godine i sačuvan je primjerak koji je upućen organizaciji KPJ u Senju. U pismu je navedeno:

»28. Novembra ove god. obaviće se u celoj zemlji izbori za Konstituantu. Naša Partija stupa u ovu izbornu borbu u duhu rezolucija i programa Vukovarskog kongresa i II kongresa Komunističke Internacionale u Moskvi. Prema tome ovu izbornu borbu treba iskoristiti što bolje za širenje naših komunističkih ideja, za pridobijanje novih pristalica, za rasturanje naše štampe i uopšte za povećanje našeg uticaja u zemlji. Mase će se nesumnjivo kako u varoši tako i na selu ustalasti politički i sve će buržoaske partije napretnuti sve svoje snage da bi što više uspeha postigle u ovoj izbornoj borbi.

Zbog svega toga naša sveta dužnost nam nalaže, da i mi u ovoj izbornoj kampanji ne smemo zaostati iza drugih partija.«

Da bi se postigli svi ti rezultati, predlaže se da se stvori Centralni borbeni fond, a da svaka partijska organizacija održi na svom području zabavu ili koncert i čisti prihod uputi u Centralni borbeni fond a za potrebe predizborne aktivnosti.

Na kraju se u pismu Filipa Filipovića navodi:

»To su prve žrtve u ovoj izbornoj borbi, koje od vas traži vaša Komunistička Partija, to su žrtve koje se moraju sad odmah poduzeti jer to zahteva politička situacija u kojoj mi živimo; to su žrtve, koje zahtevaju interes svetske proleterske revolucije, interesi Velike Ruske Revolucije; to su žrtve bez kojih ne možemo učiniti velike uspehe u ovoj izbornoj borbi.«²¹

Kada i na koji način je provela u djelo Mjesna organizacija KPJ u Senju onaj dio pisma Filipa Filipovića koji se odnosi na organiziranje zabave ili koncerta u cilju prikupljanja sredstava nije nam poznato. Ali je poznato da je bila vrlo aktivna u predizbornoj aktivnosti, o čemu će biti riječi kasnije.

Prvu značajniju predizbornu skupštinu u Senju održali su pristaše Demokratske stranke 24. listopada 1920. godine a kojoj je prisustvovao i nosilac Demokratske liste u županiji Ličko-krbavskoj Svetozar Pribičević, ministar prosvjete. Rad skupštine ometan je od strane senjskih frankovaca kojom prigodom je došlo i do međusobnog fizičkog obračunavanja.²²

Na najveći odjek u Senju, nema sumnje, naišla je predizborna skupština koju su organizirali senjski i jurjevski komunisti. Pored toga organiziranju ove manifestacije senjskih i jurjevskih komunista u mnogome je pridonio i Vladimir Čopić koji će biti i glavni govornik na skupštini.

²⁰ AIHRPH u Zagrebu, ZB-KOM—8/116.

²¹ AIHRPH u Zagrebu, UP-40 A-V/1920.

²² AH u Zagrebu, PRZV 6—14 18089/1920.

Sl. 28 — Na strani 67, pismo Centralnog izvršnog odbora KPJ koje je uputio sekretar F. Filipović (Bgd. 20. IX 1920.) organizaciji KPJ u Senju glede izbora i rada. Cini mi se (p. a.) da je ovo pismo napisao sâm Vladimir Čopić (Arhiv IHRPH Zagreb).

Senj, 3. XI. 1920.

Dragi braćo,

pošto sam ovuda u glavnom obliku on, što se u ovakom kratkom vremenu daće obaviti, želim sam se, da se sutra (4. XI) krećem u te krajeve. Najprije ću se vratiti u Prins, da vidim ima li šta tamo i da posjetim roditelje, a druga nedjelja bi došla u Senj. U Senju bi mogli držati skupštinu u subotu (13. XI) ili u nedjelju (14. XI). Uprava organizacije naša odlučila, koji je dan zgodniji. Ja ću svakako nastojati da stignem u Senj par dana prije skupštine, a vi započnete odmah sada raditi. Vremena ima dosta, i da skupština se može mnogo toga učiniti.

Da skupština bi bila potrebna i tempati fak-
kate, od prilike ovakove: , Proletari svijeta zajedno!

Dругови.

Radnici i Radnice!

Sirotnašni građani!

Prilicno
Pismo se izbora za Ustavotvornu Skupštinu
Bosanske Stranke sluša se s nama predstavnima, da rad
narod narodnjača od njega svede, poverenje,

Senjski kotar spadao je u izborni okrug koji je obuhvatio područje Ličko-krbavske županije. To znači da su u ovaj izborni okrug potpadali slijedeći kotari: Gospić, Otočac, Udbina, Brinje, Senj, Donji Lapac, Korenica, Gračac i Perušić. Svoje kandidatske liste istaklo je pet političkih stranaka i to Demokratska, Radikalna, Hrvatska pučka seljačka stranka, Hrvatska zajednica i Komunistička partija Jugoslavije. Nosilac Komunističke liste je bio Vladimir Čopić, a kandidati na ovoj listi još su bili Ivan Pavlović, tipograf iz Zagreba, Julius Murgić, željezničarski namještenik i predsjednik Saveza saobraćajnih i transportnih radnika i službenika Jugoslavije, Dane Hećimović, poljoprivrednik iz Perušića i predsjednik Mjesne organizacije KPJ iz Perušića, Simo Miljuš, učitelj iz Zagreba, sekretar Zagrebačke oblasti KPJ i predavač na Radničkoj školi, Ante Pejnović, poljoprivrednik iz Lovinca, te kvalificirani kandidati dr Zvonimir Svrljuga, advokatski koncipijent iz Hreljina i Ratko Penezić, profesor iz Čačka.²³

Kao nosilac Komunističke liste za području Ličko-krbavske županije, a isto tako i još kao nosilac Komunističke liste na području Modruško-riječke županije, Vladimir Čopić je tokom studenog 1920. godine duže vrijeme boravio u Lici i Hrvatskom primorju, održavši nekoliko veoma zapaženih predizbornih skupština, među kojima ona održana u Senju izdvajala se je svojom organiziranošću i masovnim posjetom. No, prije nego što se prikaže sam tok skupštine, potrebno je istaći i neke trenutke u vezi njenog organiziranja. Naime, Vladimir Čopić boraveći početkom studenog 1920. godine u Gospiću u vezi osnivanja i rada organizacija KPJ u Lici i održavanja predizbornih skupština, uputio je 3. studenog 1920. pismo predsjedniku Mjesne organizacije KPJ u Senju Vicku Bašiću, obavještavajući ga da je planirao da u Senju održi predizbornu skupštinu 13. ili 14. studenog 1920. Tim u vezi on je pisao:

»Uprava organizacije neka odluči, koji je dan zgodniji. Ja ću svakako nastojati da stignem u Senj par dana prije skupštine, a vi započnite odmah sada raditi. Vremena ima dosta, i do skupštine se može mnogo toga učiniti.«

Nakon što je upozorio Vicka Bašića, da kod organiziranja skupštine vodi računa da će njegov referat trajati od jednog do dva sata, jer »materijala ima mnogo« i izložio sadržaj predizbornog plakata (o tome nešto kasnije), pisao je dalje:

»Dobro bi bilo da se dogovoriš sa drugovima u Sv. Jurju, Krasnu, Kriptom Putu, Jablancu itd. kad bi se mogle držati skupštine kod njih, pa da se učini sve šta je potrebno. Plakate bi se mogle štampati tako, da se i oni mogu poslužiti sa istim plakatima.«²⁴

Već je naznačeno da je u pismu V. Čopić napisao i sadržaj predizbornog plakata. On je tim više značajan što nam izvorno odražava temeljne odrednice s kojima je KPJ stupila u predizbornu borbu za izbor poslanika za Ustavotvornu skupštinu, pa zaslužuje da ga se navede u većem ulomku. U njemu se, između ostaloga, navodi:

»Približuju se izbori za Ustavotvornu Skupštinu. Buržoaske stranke služe se svim sredstvima, da radni narod zavedu i da od njega iznude povjerenje, pa onda, kad to povjerenje dobiju, nastave svoju pljačku, spekulacije i izrabljivanje sirotinje.

²³ Vidi članak: **Kandidati Komunističke Partije Jugoslavije za izbore za Ustavotvornu Skupštinu 28 ovog mjeseca**, Novi svijet, Zagreb, 13. XI 1920, str. 1.

²⁴ AIHRPH u Zagrebu, ZB-KOM-8/118.

Mjestnom Odboru

Komunističke Partije Jugoslavije

Senju.....

Štastivo vam se protegnu sljedeći izbori.

- 1) Upritu o reformama u partiji
- 2) Upritu u izbornom borbu
- 3) Upritu o izborima
- 4) Pristanka kandidata na izbor na koje treba potpisati samo ime i prezime i nazivovanje a u kom će se osvrnuti kao da se radi o istom pravcu.
- 5) Otkrivenje na mandat, koji će se na osnovu iz 30. partijskog statuta predati Centralnom Izvršnom odboru.
- 6) ~~... kada u slučaju izbora...~~
~~... koji će se do izbornej m...~~

Zagreb 9. list 1920.

Oblasni sekretariat
Komunističke Partije

Seljaci

Sl. 30 — Pismo Oblasnog sekretarijata KPJ Zagreb, od 9. listopada 1920., smjernice za izbore upućene organizaciji KPJ u Senju (Arhiv IHRPH Zagreb).

Pred vama, radnici i radnice, stoji pitanje da li ćete i dalje dopustiti, da jedna šaćica kapitalističkih razbojnika na vašoj grbači zarađuje milijone?

Hoćete li dopustiti, da se u ovoj zemlji vlada bez vas i protiv vas?

Hoćete li dopustiti, da vam trgovci i pljačkaši dižu svaki dan cijene životnih namirnica, dok se vi već sada savijate od gladi?

Hoćete li dopustiti, da vas buržoazija odvede na novu klaonicu, da gušite Sovjetsku Rusiju, državu ruskih radnika i seljaka?

Hoćete li dopustiti, da svi državni tereti padaju na vašu leđa?

Hoćete li dopustiti, da se državni dugovi, koji su pravljani bez vašega znanja, da se plaćaju iz vaših siromašnih nadnica?

Ne, vi to ne smijete dopustiti! Vi morate *pod zastavom Komunističke Partije* povesti najodlučniju borbu protiv svih buržoaskih stranaka.

Vi morate čuti komunističku riječ, vi morate znati šta hoće Komunistička Partija, jer to je partija, koja se bori za vaše interese.²⁵

Vladimir Čopić je došao u Senj nekoliko dana prije predizborne skupštine a koju je Mjesna organizacija KPJ u Senju sazvala za 14. studenog 1920. Uvidjelo se je da ne postoje mogućnosti za održavanje predizbornih skupština u drugim mjestima na senjskom kotaru, pa je odlučeno da se na skupštinu u Senj pozovu radnici iz obližnjih naselja a prije svega iz Jurjeva, gdje je opredjeljenje za KPJ bilo najizraženije. Već otiskane predizborne plakate za skupštinu u Senju policija je zaplijenila, ali su tipografski radnici uspjeli jedan dio naklade kriomice iznijeti iz štamparije i potom su ih članovi KPJ rasturili po okolnim naseljima a nekoliko naljepili i na ograde i zidove kuća.^{25a}

Predizborna skupština u Senju održana je u zakazano vrijeme u »dupkom punoj velikoj dvorani Hotela Nehaj«, koji su pored senjskih, prisustvovali i jurjevski radnici. Na koji način su Jurjevčani došli na ovu skupštinu, moguće je vidjeti iz opširnog članka koji je objavljen pod naslovom *Veličanstvena komunistička skupština u Senju* u »Novom svijetu«,²⁶ glasilu Komunističke partije Jugoslavije. Tu se navodi:

»Pred samu skupštinu krenuli su izaslanici senjske organizacije na rt, da dočekaju drugove iz Sv. Jurja, jer se je već u jutro pročulo, da će drugovi iz Sv. Jurja doći na skupštinu u ovcem broju. Za kratko vrijeme pojavi se na cesti crvena zastava, a za zastavom ponosno stupaju drugovi iz Sv. Jurja. Njima nije bilo teško prevaliti toliki put. Oduševljenje i zanos sjalo je jednako na licima staraca kao i mladića«.

Predizbornu skupštinu otvorio je pekarski radnik Juraj Bivec, a skupštini je predsjedavao zidarski radnik Vinko Bašić. Glavni referent je bio Vladimir Čopić koji je govorio na temu *Izbori za Konstituantu i Komunistička partija*. U svom referatu podrobno je prikazao položaj radničke klase u Kraljevini SHS, naglom padu nadnica, te pogubni rad građanskih stranaka i grupacija. Znatan dio izlaganja posvetio je tumačenju programa KPJ, zaključujući da zemlju treba predati u ruke seljacima koji je obrađuju, a tvornice radnicima.

Iako je predsjedavajući Vinko Bašić pozvao prisutne da se jave za riječ poslije izlaganja V. Čopića, nije se nitko javio i pored toga što su skupštini prisustvovali i neki mjesni aktivisti građanskih stranaka. Pisac navedenog članka u »Novom svijetu« konstatira da su pretstavnici građanskih stranaka »šutili kao ribe«.

Skupštinu je završio kraćim izlaganjem predsjedavajući Vinko Bašić. On je pozvao prisutne radnike i siromašne građane da se okupe oko Komunističke partije Jugoslavije i da stvore jake partijske organizacije koje će biti sposobne da vode »borbu do konačnog oslobođenja iz kapitalističkog ropstva.«

Poslije završetka skupštine radnici su se svrstali u povorku, defilirajući ulicama grada i pjevajući revolucionarne pjesme, a zatim su ispratili Jurjevčane svojim kućama.²⁷

²⁵ Isto.

^{25a} Sjećanje bivših članova Mjesnog odbora KPJ u Senju, Gradski muzej — Senj.

²⁶ Broj 53, 18. XI 1920, str. 3.

²⁷ Isto.

Izbori za Ustavotvornu skupštinu održani su u Kraljevini SHS 28. studenog 1920. godine a Komunistička lista dobila je svega 695 glasova u cjeloj Ličko-krbavskoj županiji, najmanje od svih kandidatskih lista. Međutim, postojale su velike razlike u dobivenim glasovima u pojedinim kotarima i to na kotaru Udbina i Donji Lapac Komunistička lista dobila je svega po 8 glasova, dok je najviše dobila na senjskom kotaru i to 196 glasova. Na kotaru Senj Komunistička lista bila je po dobivenim glasovima na drugom mjestu, odmah iza Hrvatske pučke seljačke stranke, a ispred Demokratske liste, Radikalne liste i liste Hrvatske zajednice.

Komunistička lista na kotaru Senj najveći broj glasova dobila je u Jurjevu (80), zatim Senju (77), Starigradu (30), Krivom putu (6), Krasnom (3), a ni jedan glas u Jablancu.²⁸

Bez obzira na rezultate izbora za gradsko zastupstvo i općinske odbore, te za Ustavotvornu skupštinu, koji nisu za potcjenjivanje i na senjskom kotaru, na kojima su se građanske stranke vrlo složno suprotstavile KPJ, izvršeno je u širim razmjerima odmjerenje snaga s klasnim neprijateljem. S druge strane predizborne aktivnosti KPJ još su više proširile program KPJ među široke radne mase, tako da je ona imala mnogo veći politički utjecaj u društvu, nego što to pokazuje broj članstva Partije ili broj dobivenih glasova na izborima. U tome je i bio osnovni cilj izbora, kada se je odlučivalo o istupu KPJ na njima. Vrijeme je pokazalo ispravnost te odluke.

²⁸ Statistički pregled izbora narodnih poslanika za Ustavotvornu Skupštinu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, izvršenih na dan 28. novembra 1920. god., Beograd 1921.